

Příspěvek Daniela Doležala, kterým si vytkl za cíl zahájit debatu o perspektivách českého archivnictví svůj úkol do jisté míry plní – vyvolal debatu – bohužel zatím jen ve formě šeptandy: „Už jste to četli? A co vy na to?“

Ano, už jsme to četli. A co my na to? Rádi bychom podepsali každý odstavec, ale to by bylo poněkud proti úmyslu autora, protože pokývání není debata. Rádi bychom tedy přispěli svou troškou do mlýna. Možná bude více otázek, než odpovědí, ale to snad v takové diskusi není úplně na škodu.

Co zde, nejen v archivnictví, ale v celé státní správě a samosprávě bytostně schází je jednotný systém. John Lennon kdysi zpíval Imagine – já bych dnes přidala zcela nepoeticky sloku: „Dokážete si představit, že máme všichni stejnou spisovnou službu? Archivy i úřady? Ministerstva i školy? Dokážete si představit, že badatelé se v celé republice pohybují ve stejném vyhledávacím prostředí?“ To je oblast, v níž stát žalostně zaspal. Kdyby byl před dvaceti lety zřízen IT odbor, který by tyto záležitosti centrálně vyřešil pro všechny státem/kraji/obcemi placené instituce, mohly se ušetřit nemalé prostředky na nákup programů od soukromých firem. Ty už bohužel zpět nikdy nedostaneme. Kdyby se však takový systém „vnutil“ dnes, jistě by to mnohé bolelo, se změnami by byl spojen určitý objem práce, ale položme si otázku, zda a jak dlouho se tento problém dá ignorovat? Nebude k podobnému kroku muset v budoucnu tak jako tak dojít? Nebude pak práce s tím spojené ještě víc? Je možné v této roztříštěnosti fungovat navždy? Jak by se usnadnilo fungování úřadů ve společném systému? Jak by se usnadnila práce nám archivářům? A zejména nám – občanům? To jsou samozřejmě všechno otázky k debatě širší, než jen archivní, ale proč bychom to nebyli právě my, archiváři, kteří se s produkcí úřadů musí potýkat dnes a denně, kteří vidí dovnitř fungování takového spektra institucí, kteří by toto téma zvedli a upozornili na něj. Je naděje, že to místo nás udělá někdo jiný?

S tím souvisí i otázka prezentace archivů navenek. Často se setkáváme s názorem laické veřejnosti, že práce v archivu je určitě krásná, ale nikdo vlastně netuší, co že se tam asi dělá. V rozhovorech s lidmi, kteří se mě na archiv vyptávají si často připadám jako domnělý Cimrmanův potomek Josef Schmoranz, jenž je mylně považován za pyrotechnika a přitom je obyčejným úředníkem. Představy o archivech a práci v nich se různí – od neustálého listování stránkami zažloutlých knih s cílem nalezení kamene mudrců až po představu práce v naprosté tmě, jen se svíčkou. Většinou se však shodují v jistém mystickém oparu kolem samotného archiváře, který musí zřejmě něco tajemného skrývat, či disponovat zvláštní magickou schopností, když se do tohoto prostředí dobrovolně denně vydává. Jakkoli se může zdát tato představa úsměvná, má však jeden zásadní a pro nás velmi nepříjemný aspekt. V návaznosti na to, že nikdo vlastně neví, co se v archivu dělá, nikdo také neví, k čemu to, co se tam dělá, je vlastně dobré, přínosné, nebo užitečné. Většinou panuje názor, že jsme veřejnou službou pro pár podivínů, kteří se z nějakého záhadného důvodu mají také, stejně jako my, potřebu prohrabovat starými svitky.

Položme si tedy otázku: „K čemu jsme vlastně užiteční a komu sloužíme? Jak moc „veřejnou“ službou vlastně jsme?“ S těmito otázkami je neoddělitelně spjata další: „Jak nakládat se současnými dokumenty, aby byly po letech badatelům stejně srozumitelné, jako je pro nás agenda desítky a stovky let stará?“ A jak na nás budou vzpomínat budoucí archiváři? Zde narážím na reakci Karla Řeháčka. Bude i dnešní doba vnímána jako „pevný fundament, o nějž je možno se bezpečně opřít“? Máme si na co stoupnout dnes, abychom mohli udělat ten pomyslný krok z poloviny 20. století a mít nakročeno do budoucna? Nebo toneme v nepřeborném přívalu dokumentů jejichž objem stoupá a informační hodnota klesá? Můžeme s tím něco udělat? A kdo, když ne my? Kdy, když ne teď?